

Nyelvi és etnikai folyamatok néhány tordai magyar–román vegyes házasságban

Rus Fodor Dóra

1. Célkitűzések

Jelen tanulmányom célja néhány erdélyi, éspedig tordai magyar–román vegyes család szociolingvisztikai vizsgálata, a kiválasztott családokban megjelenő nyelvi-etnikai folyamatok és a családon belüli kommunikációs hálózat föltárása. Foglalkozom ezen túl azokkal a külső és belső tényezőkkel, amelyek a családi kétnyelvűség alakulását, a családon belüli nyelvválasztást, illetve a kisebbségi nyelv és identitás áthagyományozódását befolyásolják (Gal 1974: 48). Fontosnak tartom megvizsgálni a nők szerepét a vegyes család nyelvi-etnikai folyamataiban: mennyire válnak a nők a kisebbségi nyelv és identitás őrzőjévé, mely tényezők határozzák meg a nők nyelvi attitűdjének alakulását. Mintámban éppen ezért három, magyar anya – román apa felépítésű vegyes család szerepel. A kisszámú minta miatt munkám esettanulmánynak tekinthető.

2. Hipotézisek

Vetési László munkájából (1980: 55) kiderül, hogy a nyelvileg vegyes családokban a nyelvi folyamatok mindig az egynyelvűség felé mutatnak, és általában a többség nyelve válik uralkodóvá, háttérbe szorítva a családon belüli kétnyelvűséget.

Az általam kiválasztott minta vizsgálatával igyekszem megállapítani, melyek azok a külső (politikai és gazdasági viszonyok, munkahely, lakóhelyszomszédság, iskoláztatási lehetőségek, felekezeti hovatartozás) és belső (nyelvi attitűd, a nyelvek szimbolikus értéke, a nyelvek presztízse, családmodell, a gyermekek kötődése egyik vagy másik szülőhöz) tényezők, ame-

lyek gátolják, illetve gyorsítják a vegyes családon belüli egynyelvűsödési folyamatot (Gal 1992: 48).

Az eddigi kutatások megállapítják, hogy a nők válnak a nyelvcsere elindítóivá nemcsak azért, hogy nyitottabbak a vegyes házasságokra, hanem azért is, hogy a többségi nyelvet beszélő partnerrel kötött vegyes házasságon belül nem igyekeznek megőrizni kisebbségi anyanyelvüket. Emellett a többségi nyelvet részesítik előnyben saját és gyermekeik társadalmi felemelkedésének zálogát látva ebben (vö. Gal 1974, 1978; Mirnics 1994, 1998; Paulston 1994; Szilágyi N. 2005).

3. A módszerek és a minta

Vizsgálatomban főképpen a kérdőíves módszert alkalmaztam. Adorjáni Andrea szakdolgozatában (BBTE BTK, 1999) használt kérdőívet vettem át, kibővítve azt attitűdökre rávilágító kérdésekkel (I. melléklet).

A kérdőív első részéből az adatközlő társadalmi-kulturális háttere rajzolódik ki, továbbá rákérdez a családon belüli nyelvhasználatra, nyelvválasztásra, a két nyelvre vonatkozó nyelvi kompetenciára és végezetül a kisebbségi nyelvvél kapcsolatos attitűdökre.

A kérdőíveket a vizsgált családok fiatalabb nemzedéke töltötte ki. Két családban a kérdőíves módszert és a megfigyelést alkalmaztam. A harmadik családot vizsgálva a magyar anyával beszélgettem el, a szociolingvisztikai interjú módszerét használtam, kiegészítve ezt a megfigyeléssel. E család fiatal nemzedékével nem töltöttem ki kérdőívet, mivel a két 35 év körüli fiatal román anyanyelvűnek és román nemzetiségűnek vallja magát, esetükben tehát a többségi identitás a meghatározó; a kétnyelvűség egyáltalán nem jellemző a családi kommunikációra, mivel a román édesapa halála előtt és azután is a román egynyelvűség uralkodott a családban.

4. A kisebbségi nők nyelvi és etnikai attitűdjei a vegyes házasságokban

Mirnic Károly a vajdasági vegyes házasságok statisztikai adatait elemezve megállapítja, hogy „a magyar nők a vegyes házasságban lemondanak nemzetiségükről, csupán gyermekeik érvényesülése érdekli” (1994: 117). „A magyar, szlovák, román és ruszin nők esetében kifejezettebb volt a felfelé házasodás jelensége, mint a férfiaknál” (1998: 48).

Susan Gal a felsőőri magyarok nyelvcserejét vizsgálva megállapítja, hogy ez elsősorban a második világháború utáni időszakban a fiatal magyar nők körében felbukkanó attitűdbeli változások eredménye. A fiatal magyar nők elfordulnak a magyar anyanyelvhasználatától, mert ez számukra a tradicionális paraszti életmódot szimbolizálja, tudatukban növekszik a német nyelv presztízse, hiszen ezt a német munkásfeleség státusával asszociálják, amely abban az időben sokkal könnyebb életet jelentett, mint földművelő feleségének lenni (Gal 1978).

Az 1992-es népszámlálás adatai azt mutatják, hogy a magyar–román vegyes házasságokban a magyar férfiak vegyes házasságaiban nagyobb arányban lesznek magyarok a gyermekek, mint a nők esetében (Szilágyi N. 2005: 57). A szerző ezt a jelenséget azzal magyarázza, hogy a magyar apa – román anya szerkezetű családokban a többség etnikai dominanciáját két tényező is mérsékelheti. Az egyik, amelyet Szilágyi N. nem tart annyira erőteljesnek, a nemi dominancia, vagyis ha a „családban a férfi az úr”, akkor inkább beleszólhat abba, hogy milyen nemzetiségűek legyenek a gyermekei. A másik tényező, amelyet lényegesebbnek tart a szerző, a magyar névnek a hatása, mivel a gyermekek leginkább apjuk családnevét veszik át, és ezáltal a magyar etnikai identitást is megöröklik (i.m. 58).

Ennek a jelenségnek a fordítottja is fennáll, amikor magyar anya – román apa felépítésű családról beszélünk, mivel a romániai tradicionális, patriarchális jellegű társadalomban legtöbbször a nő veszi föl a férje nevét házasságkötéskor, és a születendő gyermekek is az apa nevét fogják örökölni. A

román név tehát rányomja bélyegét a kétnyelvű családra, valamint román etnikai identitást és egynyelvűséget feltételez.

Az általam vizsgált családok egyikében a lány 2002-ben érettségizett magyarul, mivel tizenkét évig magyar tannyelvű tagozaton tanult. A román egynyelvű felügyelő tanárok nagyon nehezen akarták elfogadni, hogy a lány román neve ellenére magyar nyelvű tételeket igényel (vezetéckneve apja után román, keresztnévét pedig románosan írták be már a születési anyakönyvi kivonatba, majd személyigazolványába is). Komoly erőfeszítésébe került, amíg meggyőzte a tanárokat, hogy ő valójában magyar, és magyar nyelven akar vizsgázni. A név tehát – pontosabban az apa neve – meghatározó. A kisebbségi nőt és a születendő gyermekeket a felvett név az apa anyanyelve és etnikai identitása felé irányítja – nem csupán családon belüli hatás ez, hanem a többségi társadalomban megmutatkozó elvárás is ezt sugallja. A név és identitás kapcsolata is magyarázata lehet annak, hogy a kisebbségi anya könnyebben föladja saját és gyermekei kisebbségi identitását, hiszen a ránehezülő családon belüli, illetve a külső környezetből jövő nyomás annyira nagy, hogy a legtöbb esetben képtelen ellenállni ennek.

Bartha Csilla (1999: 141) kiemeli, hogy a vegyes házasságokban fontos változó, hogy melyik házastárs (szülő) képviseli a többségi vagy presztízsnyelvet. Az európai és angolszász „kultúrkörben” nagyobb esély van a kisebbségi nyelv átadására, ha annak hordozója az anya. Bartha azonban azt is hozzáfűzi, hogy bizonyos faktorok felülírhatják ezt a jelenséget, mint például a patriarchális családtípus.

A vizsgált családokban három eltérő női attitűd jelentkezik. A többnyire gyári munkásként dolgozó házastársak családjában a kisebbségi nőnek meghatározó szerepe van. Ezt igazolja, hogy a házasságkötéskor az ortodox férj áttért feleségének római katolikus vallására, gyermekeiket is ebben a vallásban keresztelték, és magyarul iskoláztatták. Az, hogy sikerült magyarul iskoláztatnia, és a magyarsághoz kötődő római katolikus vallásban keresztelnie

gyermeküket, lehetővé tette az anya számára, hogy nyelvi és etnikai hovatartozását áthagyományozza utódainak. A másik két családban inkább azok a faktorok kerültek előtérbe, amelyek az anya kisebbségi identitásának átadását akadályozták. E két esetben nem is annyira a patriarchális családmodell, mint inkább az anyák anyagi és társadalmi érvényesülésének vágya, a vállalt munka kötöttségei gátolják a gyermekekkel való anyanyelvi kommunikáció létrejöttét, amely egyébként a kisebbségi identitás átörökítésének a feltétele.

5. A tordai magyar–román vegyes családokban fellépő nyelvi-etnikai folyamatok bemutatása

5.1. Az adatközlők szociokulturális háttere és identitásképletük alakulása

Az általam vizsgált első családban a középkorú szülőknek két gyermeke van: a lány 21, a fiú pedig 22 éves. A gyermekek szocializációja egy tordai lakótelepen, túlnyomóan román környezetben történt. A család öt éve belvárosi családi házba költözött. Míg a fiú által kitöltött kérdőívben az apa román nemzetiségűként és anyanyelvűként jelenik meg, addig a lány apját román nemzetiségűnek, de magyar anyanyelvűnek tartja. Valószínű, hogy apai nagymamája magyar nemzetisége és anyanyelve miatt választott így. Habár a családban az apa képviseli a román pólust azáltal, hogy ő is magyar–román vegyes házasságból származik, nyitott a magyar kultúra iránt, és román–magyar kétnyelvű, tehát románul és magyarul is kommunikál családtagjaival. Mindkét fiatal magyarul iskoláztatták, és mindkettő magyar anyanyelvűnek és nemzetiségűnek vallja magát. Az anya nemcsak a magyar identitás, hanem a felekezeti hovatartozás szempontjából is meghatározó a családban. Amint már említettem, a házasságkötéskor az ortodox férfi áttért felesége római katolikus vallására, és mindkét gyermeket ebben a vallásban keresztelték. Erdélyben a római katolikus vallás hagyományosan a magyarsághoz kötődik. A gyermekek magyarrá válásában nemcsak a magyar nyelvű iskoláztatásnak, hanem a felekezeti hovatartozásnak is döntő szerepe volt. A

nagyszülők nem befolyásolhatták a fiatal nemzedék szocializációját, mivel korán elhunytak.

A második családban a román nyelvű és nemzetiségű édesapa már nem él. A magyar anya pedig évek óta Spanyolországban vállal munkát, ezért 15 éves lányát a nagyszülők nevelték. A lány így kerülhetett közel a magyar identitáshoz. Iskoláztatása magyar nyelven történt, és reformátusnak is keresztelték, amely Erdélyben feltételezi a magyar kultúra iránti elkötelezettséget. A lány magyar anyanyelvűnek és nemzetiségűnek vallja magát. Nagyszülei halála után tordai román többségű kollégiumba került. Három éve él ebben a román nyelvű közegben, azonban elkötelezettsége a magyar nyelv és nemzetiség iránt továbbra is megmaradt, mivel az általános iskola elvégzésével Tordán az egyetlen magyar tagozatos középiskolába iratkozott be, hogy továbbra is magyar nyelven tanulhasson. Magyar anyjával – a földrajzi távolság miatt – alig tartja a kapcsolatot, valójában szülői támogatás nélkül él.

A harmadik családban a középkorú magyar anyanyelvű és nemzetiségű nő román férje már több mint tíz éve halott. Gyermekeik – a 35 éves lány és a 33 éves fiú – román anyanyelvűnek és nemzetiségűnek vallják magukat. Születésükkor nem keresztelték meg őket, de felnőttként román ortodox partnerrel kötött házasságuk során mindketten fölvtették az ortodox vallást, amely Romániában a román identitást is feltételezi. A gyermekeket román napközis óvodába írták, mivel az anya munkahelyi kötöttségei nem tették lehetővé a csak rövid programmal működő, magyar nyelvű óvoda választását. Ez pedig maga után vonta a román nyelvű iskoláztatást és a teljes román nyelvű szocializációt. A magyar anya csak románul kommunikál gyermekeivel, a lány ért magyarul, de nem beszél, a fiú pedig teljes mértékben román egynyelvű. Mindkét fiatal pozitívan viszonyul a magyar kultúrához. Ez a viszonyulás azzal magyarázható, hogy édesanyjuknak erőteljes szerepe van a tordai magyar közéletben, több évtizeden át tanított a tordai

középiskola magyar tagozatán, és évek óta a Petőfi Társaság ügyvezető elnöke, a magyar művelődési és kulturális élet egyik fő szervezője és éltetője. Az anya naponta nyolc órát tanított a középiskola nappali és esti tagozatán egyaránt, valamint tanárként gyakran tanórán kívüli tevékenységeket irányított. E munkahelyi kötöttségek, amelyek eltávolítják az anyát a gyermekektől, a magyar napközis óvoda hiánya, a román nyelven történő iskoláztatás – mind a román egynyelvűséghez vezettek.

5.2. Nyelvválasztás és nyelvhasználat a vizsgált családokban

Az első családban a 21 éves lány és a 22 éves fiú nem vélekedik egyformán a családban zajló nyelvhasználatról. Az erőteljes magyar identitással rendelkező lány, akinek bensőséges kapcsolata van magyar édesanyjával, úgy érzi, hogy a családtagok egymás között többnyire románul beszélnek, és csak néha magyarul. Egyformán magyarul és románul csak ő kommunikál édesanyjával. A lány valószínű, hogy hiányérzetét fejezi ki ezáltal, hiszen szeretné, ha a családban többet beszélnének magyarul. A fiú szerint a családtagok egymással többnyire magyarul kommunikálnak, ő azonban édesapjával és testvérével ugyanolyan gyakran beszél magyarul és románul, édesanyjával pedig többnyire magyarul kommunikál. Ezt a vélekedését azzal magyarázom, hogy elkötelezettsége a magyar nyelv iránt nem annyira mély, s ezáltal nem érzékeli megfelelően annak háttérbe szorulását a családban, nem érzi veszélyeztetettnek. Nyelvhasználata is többnyire románul történik, míg húga nyelvhasználata kiegyensúlyozottabb kényelvűségre vall: a magyar és a román nyelv egyformán meghatározza gondolkodását, állatokkal való kommunikációját, olvasási szokásait, káromkodását.

A második családban a három éve kollégiumban lakó lány családon belüli nyelvhasználata egyértelmű: édesanyjával és anyai rokonaival mindig magyarul kommunikál, édesapjával mindig románul beszélt. Ez azt jelenti, hogy édesapja nem sajátította el a magyar nyelvet. A lány kétnyelvűségét jelenleg

két tényező befolyásolja: a magyar tannyelvű osztályközösség, amely azonban többségi román középiskolában működik, illetve lakótársnőinek román nyelvhasználata. Anyai nagyszülei haláláig döntően magyar környezetben élt, haláluk óta egyre inkább a többségi nyelv kerül előtérbe. Ez megmutatkozik nyelvhasználatában is, hiszen románul és magyarul is imádkozik, gondolkodik, beszél az állatokhoz, olvas újságot és folyóiratot. Ugyancsak románul hallgat rádiót, néz tévét, káromkodik, és saját bevallása szerint – a magyar iskoláztatás ellenére – kizárólagosan románul olvas szépirodalmat.

A harmadik család kommunikációját a román egynyelvűség határozza meg. Az anya mindkét gyermekével csak románul beszél, mivel egyik fiatal sem kommunikál magyar nyelven. Az anya a magyar nyelvet a közéleti, kulturális tevékenységei során magyar barátaival, ismerőseivel használja. Ebben a családban a román egynyelvűség végérvényesnek tűnik, mivel mindkét fiatal egynyelvű román házastársat választott magának, és az egyetlen unoka sem sajátította el a magyar nyelvet.

5.3. Nyelvi kompetencia – a fiatal nemzedék kétnyelvűség(?) -típusának megállapítása

Az első családban mindkét fiatal esetében gyermekkori, szimultán kétnyelvűségről beszélhetünk, mert a két nyelvet egyszerre sajátították el szüleiktől. A fiú bevallása szerint anyanyelvi szinten beszéli a magyart és a románt, a lány pedig azt vallotta, hogy nagyon jól beszéli mindkét nyelvet. Megfigyelésem szerint inkább a lány beszéli anyanyelvi szinten a két nyelvet, azonban az elméleti középiskolát végzett lánynak sokkal nagyobbak az elvárásai saját nyelvi kompetenciáját illetően, mint szakiskolát végzett bátyjának. Ez abból is kiderül, hogy a lány magyar nyelven írott fogalmazásában alig akad interferenciajelenség, választékosan fejezi ki magát, továbbá gazdag szókincse van. Bátyja pedig nem is vállalkozott a magyar nyelvű fogalmazás megírására. Azt, hogy a lány esetében a mérleg kissé a magyar nyelv felé billen, az is

igazolja, hogy bevallása szerint „kissé jobban ért magyarul, mint románul”, és egyformán beszél, ír, olvas magyarul és románul. Bátyja inkább a román nyelv felé hajlik: „Egy kicsit jobban értek románul, mint magyarul”. A hároméves szakiskolában a szaktantárgyakat románul tanulták, csak néhány, általános műveltséghez kapcsolódó tárgyat tanultak magyarul. Ennek ellenére bevallása szerint ő is egyformán beszél, ír, olvas magyarul és románul. A fiú román nyelvű dominanciáját az is igazolja, hogy a román nyelvű beszélőtársak szinte soha nem veszik észre, hogy magyar–román vegyes házasságból származik, míg a magyarok általában igen. A húga esetében sem a magyarok, sem a románok nem veszik észre, hogy vegyes házasságból származik. A lány tanulmányi előmenetele mindkét nyelvből és irodalomból nagyon jó, bátyja pedig jó minősítést kapott e tárgyakból. A lány esetében tehát a kompetencia szempontjából kiegyensúlyozott, a nyelvtudás szintje szerint teljes vagy perfekt, a kognitív fejlődés és a szociokulturális környezet összefüggése alapján hozzátoldó, additív kétnyelvűségről beszélhetünk (Kiss 1995: 213–216). A fiúra enyhén román-domináns, részleges, de ugyancsak additív kétnyelvűség jellemző, mivel tudatában a magyar nyelv szimbolikus értéke magas.

A kollégiumban élő diáklány érzékeli, hogy román és magyar nyelvű kompetenciájával is baj van, mivel azt jelöli be, hogy csak „jól” beszél románul és magyarul. Választhatta volna a „nagyon jól” vagy az „anyanyelvi szinten” kategóriákat. Noha magyar tannyelvű iskolába jár, a három éve tartó túlnyomóan román nyelvű lakóhelyi környezet döntően befolyásolta magyar nyelvű kompetenciáját. Ez derül ki magyar nyelven írott fogalmazásából is, amelyben szótévesztések, tükörfordítások és román kölcsönszók jelennek meg (pl. *Több erőt szedjek. a Több erőt gyűjtsek.* helyett, a használt szerkezet a román *a aduna forțele* szószerkezet tükörfordítása; *Le fogom győzni az emociókat.* – emoció = ‘lámpaláz’ kölcsönszó a román *emoții* szóból). Esetében román domináns kétnyelvűségről beszélhetünk, amely közeledik a föl-

cserélő jelleghez, azonban egyelőre a magyar iskolai környezet a hozzátoldó és fölcserélő állapot határmezsgyéjén tartja a kétnyelvűségét. A román nyelv dominanciáját ő maga is érzékeli, hiszen bevallása szerint sokkal jobban ért és beszél románul, kissé jobban olvas románul, és egyformán ír mindkét nyelven. Magyar nyelv és irodalomból közepes, románból jó a tanulmányi előmenetele. Magyar anyanyelvű beszédpartnerei általában észreveszik, hogy vegyes házasságból származik, a románok szinte soha.

A harmadik családban a két fiatal román egynyelvűnek tekinthető, noha a lány kissé ért magyarul, de egyáltalán nem beszél. Az anya bevallása szerint és saját megfigyelésem alapján is, szimmetrikus, teljes és additív kétnyelvűnek tekinthető, mindkét nyelven imádkozik, gondolkodik, álmodik, számol, nagyon jól ismeri szaknyelvét, és tudatában mindkét nyelv és kultúra szimbolikus értéke magas – az adatközlő valójában teljes mértékben kettős kultúrájú kétnyelvű. Kétnyelvűség-típusának megállapítása azért fontos, mert anyanyelvi szintű kétnyelvűként – amely elég ritka jelenség (vö. Kiss 1995: 214) – nem sikerült átadnia anyanyelvét gyermekeinek.

5.4. Nyelvi attitűdök a vegyes családokban

Az első családban a 22 éves fiú szívesebben beszél románul, ami összefügg enyhén román domináns kétnyelvűségével. Szeret magyarul beszélni, pozitívan vélekedik a magyar nyelvről, szépnek, hasznosnak tartja, és úgy véli, hogy jól lehet vele érvényesülni, elismerik más országokban is. A magyar nyelv magas szimbolikus értéke hozzásegíti ahhoz, hogy additív kétnyelvűségét megőrizze. A 21 éves lány szívesebben beszél magyarul, szeret magyarul beszélni, amit meg is indokol: „Szókincse különösen gazdag... számomra egy nagyon »úriás« nyelv.” A magyar nyelv iránti elkötelezettsége erőteljes, az anyanyelv szimbolikus értéke nagyon magas, ezt igazolja az a tény is, hogy magyarul folytatja egyetemi tanulmányait.

A második család 17 éves lánya, aki nyelvi kompetencia szempontjából román domináns kétnyelvű, pozitívan viszonyul a magyar nyelvhez. Mindkét nyelven szívesen beszél, szeret magyarul beszélni, azzal indokolva, hogy fontosnak tartja a magyar irodalom ismeretét. Mivel magyar nyelvhasználata a magyar tannyelvű iskolán kívül háttérbe szorult, a magyart nehéznek tartja, érzékeli, hogy nehezebben fejezi ki magát anyanyelvén. A „szép”, „hasznos”, „előnyös” jellemzőket a 4-es, 5-ös értékkel társítja a magyar nyelvhez, a „jól lehet vele érvényesülni” és az „elismerik más országokban” szempontjából közepes, 3-as értékelést kap a magyar nyelv.

A harmadik családban mindkét fiatal a román nyelvhez és kultúrához kötődik, de pozitívan viszonyulnak anyjuk anyanyelvéhez is. Az anyának fontos az anyanyelve, a magyar nyelv megőrzése, azonban erőteljesen kötődik a román nyelvhez is. Az interjúban kifejti, hogy a román családi nyelvhasználat miatt otthonosabban érzi magát, amikor románul beszél, nem tudja eldönteni, melyik nyelvet szereti jobban, mindkettőhöz egyformán ragaszkodik. A munkahelyi kötöttségein kívül valójában a román nyelv iránti nagyfokú nyitottsága is hozzájárult ahhoz, hogy anyanyelvét nem adta át gyermekeinek.

6. Konklúziók

A kiválasztott magyar–román vegyes családokban végbemenő nyelvi-etnikai folyamatokat vizsgálva elmondhatjuk, hogy több faktor is hozzájárulhat a kisebbségi nyelv vegyes családon belüli megőrzéséhez és áthagyományozásához vagy éppen elvesztéséhez.

A fiatal nemzedék kiegyensúlyozott, teljes kétnyelvűségének kialakulását és megmaradását a belső faktorok közül a kisebbségi anya pozitív viszonyulása saját anyanyelvéhez; a többségi apa nyitottsága a kisebbségi nyelv és kultúra iránt; valamint a gyermekek erőteljes kötődése a kisebbségi anyanyelvű szülőhöz; a kisebbségi rokonokkal, a nagycsaláddal való kapcsó-

lattartás; illetve a magyar nyelv magas szimbolikus értéke segíti elő. Külső faktorként döntő a kisebbségi nyelven történő iskoláztatás; a gyermekek felekezeti hovatartozása és a választott vallás aktív gyakorlása, mivel a hagyományosan magyarsághoz kapcsolódó egyházak (római katolikus, református, unitárius) feltételezik a magyar nyelvhasználatot. Hasonlóan fontos szerepet kap a lakóhelyi és munkahelyi környezet nyelvi összetétele is (a lakóhelyi szórványokban a túlnyomóan román nyelvi környezet gyorsítja a román irányba haladó egynyelvűsödést). Kiemelendő még a névadás: a román vezeték- és keresztnév feltételezi a román egynyelvűséget és a többségi, a román etnikumhoz való tartozást. Ha tehát a magyar anya – román apa felépítésű család gyermekeinek már születésükkor román nevet választanak és ortodox vallásban keresztelik őket, ezzel a gyermekeket elindítják a román egynyelvűség útján, a kört pedig többnyire visszafordíthatatlanul bezárják a román tannyelvű iskoláztatás által. A patriarchális családmódel gátolja a kisebbségi anyát abban, hogy nyelvét, kultúráját, identitását átadja gyermekeinek. Ugyanakkor a kisebbségi anya nagyfokú nyitottsága a többségi nyelv és kultúra iránt, munkahelyi kötöttségekkel társulva (l. a második és a harmadik család esetét) ugyancsak hozzájárul a kisebbségi nyelv háttérbe szorulásához.

Szilágyi N. Sándor (2005: 36) kiemeli, hogy a magyar–román vegyes házasságok azért a magyarok asszimilációjának különös jelei, mert a gyermekek nemzetisége az esetek túlnyomó többségében a nem magyar fél nemzetiségével egyezik. Az egyensúly csak a kisebbségi nyelv presztízsének és a kisebbség társadalmi megbecsülésének növekedése által alakítható ki. A tényleges egyensúly azáltal teremthető meg, ha a gyermekek mindig anyjuk nemzetiségét és anyanyelvét követnék az apa nemzetiségére és anyanyelvére való tekintet nélkül, miközben a másik nyelvet is megfelelő szinten megtanulják, mindez azonban a mai gyakorlatban nem valósul meg.

Minta lehetne például a finnországi helyzet, ahol az állam támogatja a finn–svéd vegyes házasságban született gyermekek esetében a kisebbségi svéd nyelv megtanulását, áthagyományozását. A kérdéssel foglalkozó tudományos kutatásokat támogatják, az eredmények felhasználásával segítik a kisebbségi nyelv megőrzését. A svéd nő – finn férfi típusú házasságokból született gyermekek 50%-ban megőrzik a svéd nyelvet mint anyanyelvet (Mirnics 1994: 123).

Követendő példák továbbiak is lennének, azonban az állampolitikának valóban tennie kell ennek érdekében. Románia oktatáspolitikájában még mindig nem vált értéké a többnyelvűség. Az oktatási program nem támogatja, nem is kezdeményezi, hogy a kisebbségek lakta térségekben a többségi tanulók is sajátítsák el a kisebbségi nyelvet. A többség ekképpen nem ismeri rokonainak, szomszédainak, barátainak anyanyelvét, még alapfokon sem. Ezzel szemben egyre több gyermek és fiatal beszél folyékonyan az angol nyelvet. Az angol nyelv presztízsének növekedéséhez elsősorban az oktatáspolitikai járult hozzá. Kisebbségi nyelvórákat nem vezetnek be, nem próbálkoznak ilyen jellegű fakultatív órák beindításával a többségi gyermekek körében. Pedig csakis az ehhez hasonló intézkedések járulhatnak hozzá a többnyelvűség elterjedéséhez, a kisebbségi nyelvek presztízsének növekedéséhez, a kölcsönös, kétoldalú kétnyelvűség megjelenéséhez, amely pozitívan hatna a feszültségek nélküli együttélésre, a kiegyensúlyozott kétnyelvűség megőrzésére a magyar–román vegyes családokban.

Irodalom

- Adorjáni Andrea 1999. *Román–magyar vegyes házasságok Marosvásárhelyen és Szebenben. Szociolingvisztikai vizsgálat.* Kolozsvár: BBTE BTK. Kézirat.
- Bartha Csilla 1999. *A kétnyelvűség alapkérdései.* Budapest: Nemzeti Tankönyvkiadó.
- Gal, Susan 1978. Peasant men can't get wives: language change and sex roles in bilingual community. *Language in Society* 7. 1–16.
- Gal, Susan 1992. Mi a nyelvcsere és hogyan történik? In: Kontra Miklós (szerk.): *Társadalmi és területi változatok a magyar nyelvben.* Linguistica Series A. 9. 46–59.
- Kiss Jenő 1995. *Társadalom és nyelvhasználat.* Budapest: Nemzeti Tankönyvkiadó.
- Mirnic Károly 1994. Kétnyelvűség a vajdasági vegyesházasságokban. *Régió* 5/4. 117–127.
- Mirnic Károly 1998. Asszimiláció: Identitások találkozása és ütközése. *Régió* 9/2. 41–63.
- Paulston, Christina B. 1994. *Linguistic Minorities in Multilingual Setting.* Amsterdam – Philadelphia.
- Szilágyi N. Sándor 2005. Asszimilációs folyamatok a romániai magyarság körében. In: Péntek János – Benő Attila (szerk.) *Nyelvi jogi környezet és nyelvhasználat.* Kolozsvár: AESZ Kiadó. 24–95.
- Vetési László 1980. Szórvány, nyelv és vegyes család Bürkösön. *Tett* 3: 51–56.
- Vetési László 1982. Szász–magyar etnikai folyamatok Bürkösön. In: Herédi Gusztáv (szerk.) *Korunk Évkönyve.* Kolozsvár. 64–97.

Melléklet

Nyelvhasználati kérdőív

Az itt következő adatokra kétnyelvűséged fokának megállapítása céljából van szükségem. Őszinte válaszaidal nagy segítségemre lehetsz. Ha valamelyik kérdésre nem kívánsz válaszolni, ne válaszolj. Köszönöm a segítségedet!

I.

0. Név (nem kötelező):
1. A kitöltés időpontja:
2. Lakhely:
3. Megye:
4. Nemed: F N
5. Mikor születted?
6. Hol születted?
7. Hol született édesanyád?
8. Hol született édesapád?
9. Hol nevelkedsz / nevelkedted?
10. Milyen nemzetiségűnek tartod magad?
 - a) Románnak
 - b) Magyarnek
 - c) Másnak (milyen?)
11. Édesanyád végzettsége:

1–4 osztály	5–8 osztály	szakközépiskola	középiskola
szakiskola	főiskola	egyetem	
12. Édesapád végzettsége:

1–4 osztály	5–8 osztály	szakközépiskola	középiskola
szakiskola	főiskola	egyetem	
13. Édesanyád foglalkozása?
14. Édesapád foglalkozása?
15. Milyen nemzetiségű édesanyád?
 - a) Román
 - b) Magyar
 - c) Más (milyen?)
16. Milyen nemzetiségű édesapád?
 - a) Román
 - b) Magyar
 - c) Más (milyen?)
17. Milyen nemzetiségű anyai nagymamád?
 - a) Román
 - b) Magyar
 - c) Más (milyen?)
18. Milyen nemzetiségű anyai nagytatád?
 - a) Román
 - b) Magyar
 - c) Más (milyen?)
19. Milyen nemzetiségű apai nagymamád?
 - a) Román
 - b) Magyar
 - c) Más (milyen?)
20. Milyen nemzetiségű apai nagytatád?
 - a) Román
 - b) Magyar
 - c) Más (milyen?)
21. Anyanyelved?
 - a) Román
 - b) Magyar
 - c) Más (milyen?)
22. Édesanyád anyanyelve?
 - a) Román
 - b) Magyar
 - c) Más (milyen?)
23. Édesapád anyanyelve?
 - a) Román
 - b) Magyar
 - c) Más (milyen?)
24. Vallásod: (jelöld be a rád vonatkozót)
 - a) Római katolikus
 - b) Református
 - c) Unitárius

- d) Ortodox
e) Görög katolikus
f) Más (milyen?)
25. Édesanyád vallása:
a) Római katolikus
b) Református
c) Unitárius
d) Ortodox
e) Görög katolikus
f) Más (milyen?)
26. Édesapád vallása:
a) Római katolikus
b) Református
c) Unitárius
d) Ortodox
e) Görög katolikus
f) Más (milyen?)
27. Milyen nyelvű óvodába jársz / jártál?
a) Román b) Magyar c) Más (milyen?)
28. Milyen nyelven végzed / végezted tanulmányaidat alsó tagozaton?
a) Román b) Magyar c) Más (milyen?)
29. Milyen nyelven végzed / végezted tanulmányaidat felső tagozaton?
a) Román b) Magyar c) Más (milyen?)
30. Milyen nyelven végzed / végezted középiskolai tanulmányaidat?
a) Román b) Magyar c) Más (milyen?)
31. Milyen nyelven végzed / végezted egyetemi tanulmányaidat?
a) Román b) Magyar c) Más (milyen?)
32. Milyen gyakran találkozol édesanyád szüleivel?
a) Gyakran b) Néha c) Szinte soha
33. Milyen gyakran találkozol édesapád szüleivel?
a) Gyakran b) Néha c) Szinte soha

II. Válaszolj a következő kérdésekre úgy, hogy a felajánlott öt lehetőség közül minden sorban kiválasztod a rád vonatkozót, és azt bekarikázod! A következő lehetőségek közül választhatsz:

- A mindig magyarul
B többnyire magyarul, de néha románul is
C egyforma gyakran magyarul és románul
D többnyire románul, de néha magyarul is
E mindig románul

1. Milyen nyelven beszélnek hozzád a következő személyek?

Édesapád	A	B	C	D	E
Édesanyád	A	B	C	D	E
Testvéreid	A	B	C	D	E
Apai rokonaid	A	B	C	D	E
Anyai rokonaid	A	B	C	D	E
Barátaid	A	B	C	D	E
A szomszédok	A	B	C	D	E

2. Milyen nyelven beszélsz te?

Édesapáddal	A	B	C	D	E
Édesanyáddal	A	B	C	D	E

Testvéreiddel	A	B	C	D	E
Apai rokonaiddal	A	B	C	D	E
Anyai rokonaiddal	A	B	C	D	E
Barátaiddal	A	B	C	D	E
Szomszédáiddal	A	B	C	D	E
3. Milyen nyelven beszél édesapád?					
Édesanyáddal	A	B	C	D	E
Testvéreiddel	A	B	C	D	E
Rokonaiddal	A	B	C	D	E
4. Milyen nyelven beszél édesanyád?					
Édesapáddal	A	B	C	D	E
Testvéreiddel	A	B	C	D	E
Rokonaiddal	A	B	C	D	E
5. Milyen nyelven beszélnek a testvéreid?					
Édesapáddal	A	B	C	D	E
Édesanyáddal	A	B	C	D	E
Veled	A	B	C	D	E
6. Milyen nyelven szoktál imádkozni?					
	A	B	C	D	E
7. Milyen nyelven szoktál gondolkozni?					
	A	B	C	D	E
8. Milyen nyelven beszélsz az állatokkal?					
	A	B	C	D	E
9. Milyen nyelven olvasol újságot?					
	A	B	C	D	E
10. Milyen nyelven olvasol folyóiratokat?					
	A	B	C	D	E
11. Milyen nyelven olvasol szépirodalmat?					
	A	B	C	D	E
12. Milyen nyelvű rádióműsorokat hallgatsz?					
	A	B	C	D	E
13. Milyen nyelvű tévéműsorokat nézel?					
	A	B	C	D	E
14. Milyen nyelven szoktál káromkodni?					
	A	B	C	D	E

III.

1. Hol tanultad meg az alábbi nyelveket? Egy oszlopba több X-et is tehetsz, ha szükséges. Csak a rád vonatkozó kérdésekre válaszolj!

	Magyart	Románt	Angolt	Egyebet (mit?)
A szüleidtől				
Nagyszüleidtől				
Gyerekként játszópajtásaidtól				
Lakóhelyeden, környezetedtől				
Óvodában				
Iskolában				
Egyetemen				
Nyelvtanfolyamon				
Más nyelvű vidéken élve, dolgozva				
A hadseregben				
Egyéb helyen				

2. Milyen szinten beszéled a következő nyelveket? A megfelelő helyre tegyél X-et!

	Magyart	Románt	Angolt	Mást (mit?)
Anyanyelvi szinten				
Nagyon jól				
Jól				
Nem valami jól				
Alig néhány szót				
Nem beszélek, csak értek				

3. Tudsz-e írni olvasni az alábbi nyelveken?

	Írok és olvasok	Csak olvasok	Nem írok és olvasok
Magyarul			
Románul			
Angolul			
Más (milyen) nyelven			

IV. A veled egykorúakhoz viszonyítva milyen mértékben értesz, beszélsz, olvasol és írsz magyarul, illetve románul? Karikázd be mind a négy esetben a rád vonatkozó választ!

1. Sokkal jobban értek magyarul, mint románul.
2. Egy kissé jobban értek magyarul, mint románul.
3. Egyformán értek magyarul és románul.
4. Egy kicsit jobban értek románul, mint magyarul.
5. Sokkal jobban értek románul, mint magyarul.

1. Sokkal jobban beszélek magyarul, mint románul.
2. Egy kissé jobban beszélek magyarul, mint románul.
3. Egyformán beszélek magyarul és románul.

4. Egy kicsit jobban beszélek románul, mint magyarul.
5. Sokkal jobban beszélek románul, mint magyarul.

1. Sokkal jobban olvasok magyarul, mint románul.
2. Egy kissé jobban olvasok magyarul, mint románul.
3. Egyformán olvasok magyarul és románul.
4. Egy kicsit jobban olvasok románul, mint magyarul.
5. Sokkal jobban olvasok románul, mint magyarul.

1. Sokkal jobban írok magyarul, mint románul.
2. Egy kissé jobban írok magyarul, mint románul.
3. Egyformán írok magyarul és románul.
4. Egy kicsit jobban írok románul, mint magyarul.
5. Sokkal jobban írok románul, mint magyarul.

Tanulmányi előmeneteled magyar nyelvből és irodalomból:

1. nagyon jó
2. jó
3. közepes
4. gyenge

Tanulmányi előmeneteled román nyelvből és irodalomból:

1. nagyon jó
2. jó
3. közepes
4. gyenge

V.

1. Milyen nyelven beszélsz szívesebben? a) Románul b) Magyarul

2. Kérlek, értékeld a magyar nyelvet úgy, hogy tegyél X jelet a véleményedet tükröző oszlopba. Az 5-ös érték a legjobb az 1-es érték a legrosszabb a skálán:

	1	2	3	4	5	
Nem szép						Szép
Haszontalan						Hasznos
Nehéz						Könnyű
Nem lehet vele érvényesülni						Jól lehet vele érvényesülni
Nem előnyös						Előnyös
Nem ismerik el más országokban						Elismerik más országokban

3. Szeretsz magyarul beszélni? Indokold meg válaszodat!

VI. Kérlek, írd fogalmazást magyar nyelven „Egy kellemes iskolai élményem” címmel!

Summary

A sociolinguistic analysis of Hungarian-Romanian mixed families from Torda

The purpose of the present paper is the sociolinguistic analysis of some Hungarian-Romanian mixed families from Torda, Transylvania. It explores the ethnical-linguistic processes and the communication network of these families, shows those external and internal factors which influence the development of the family bilingualism, the transmission of the minority language to the younger generation. On the other hand a very important aim of the paper is to highlight the women's role in the ethnic and linguistic processes of the mixed family, how do they manage to preserve the minority language and identity even marrying a partner of the majority, what factors influence women's linguistic attitude.